

De uitkomst van de traditionele Midwintertelling in ons werkgebied is dit jaar beslist anders dan anders. De vorst en daarbijbehorende ijsbedekking waren de oorzaak. Voor het eerst was de smient niet de meest getelde vogel tijdens de Midwintertelling. Ganzen waren er daarentegen juist meer dan ooit.

Pieter Schut

Midwintertelling 1996 zet alle statistieken op z'n kop

In het voorkeursweekeinde van de internationale Midwintertelling (12 tot 15 januari 1996) gingen 27 tellers als vanouds in ons werkgebied op pad. De telomstandigheden waren goed: helder, geen neerslag. Maar wat zagen ze weinig vogels! In 1995 telden we 71853 exemplaren, dit jaar waren het er maar 47617 (66 procent).

Dat kwam vooral omdat veel van de 73 telgebieden bedekt waren met een flinke laag ijs. Het Naardermeer en de

Loosdrechtse Plassen lagen helemaal dicht en waren het domein van schaatsters; op de randmeren lag alleen de vaargeul nog open. En het zijn uitgerekend deze gebieden waar bij een gemiddelde Midwintertelling de meeste soorten en de meeste exemplaren worden waargenomen.

Het was voor de dertigste keer dat de Midwintertelling gehouden werd. Dit gebeurt in hetzelfde weekeinde in geheel

West-Europa en Noord-Afrika. De bedoeling is om aan de hand van de internationale cijfers te bepalen waar de vogels zich gedurende de wintermaanden bevinden. Dergelijke gegevens zijn erg belangrijk voor de bescherming van cruciale natuurgebieden. Onze vogelwerkgroep coördineert al jarenlang deze telling in het Gooi, de Vechtstreek, de Eempolders en de Randmeren. Wie nu denkt dat het vanwege de omstandigheden geen interessante telling was in onze

Fuut	232	Nijlgans	101	Midd. zaagbek	3
Roodhalsfuut	1	Bergeend	9	Grote zaagbek	193
Dodaars	30	Smient	4.756	Waterral	1
Aalscholver	46	Krakeend	35	Waterhoen	283
Roerdomp	11	Wintertaling	119	Meerkoet	7.934
Blauwe reiger	153	Wilde eend	5.598	Goudplevier	10
Knobbelzwaan	383	Vlekbekeend	1	Kievit	197
Kleine zwaan	778	Slobeend	27	Wulp	3
Wilde zwaan	13	Pijlstaart	4	Witgatje	6
Rietgans ongedet.	109	Zwemeend ongedet.	681	Kokmeeuw	3.063
Toendra rietgans	93	Tafeleend	1.089	Stormmeeuw	1.135
Kleine rietgans	6	Kuifeend	1.573	Kl. mantelmeeuw	12
Kolgans	10.896	Brilduiker	121	Zilvermeeuw	729
Grauwe gans	3.313	Duiker ongedet.	800	Gr. mantelmeeuw	15
Brandgans	56	Nonnetje	89	Meeuw ongedet.	2.022
Gans ongedet.	889	Witoogeend	1	TOTAAL	47.617

Tabel 1. Midwintervogeltelling 1996. Soorten en aantallen.

regio, heeft het volledig mis. Met behulp van de statistieken, kunnen we een aantal wetenswaardigheden vaststellen.

Aantallen

In totaal werden er 41 soorten aangetroffen, die terug te vinden zijn op de lijst in tabel 1. In 1995 telden we 39 soorten. Nieuw in 1996 waren kleine rietgans, brandgans, vlekbeekend, pijlstaart, witooogend, goudplevier, wulp en kleine mantelmeeuw. Wel in 1995 gesignaleerd, maar niet bij deze telling zes soorten, te weten geoorde fuut, kuifduiker, ooievaar, casarca, carolinaeend en toppereend. Ook scholekster en watersnip, die in voorgaande jaren redelijk vaak werden gezien, kwamen niet op de tellijsten terecht.

Als je praat over aantallen dan is de Midwintervogel-toptien een goede maatstaf voor vergelijkingen. Zolang we deze toptien nu maken (en dat is drie jaar), bevat die toptien precies dezelfde vogelnamen. Alleen de onderlinge klasseringen variëren per

1 (4)	Kolgans	10.896
2 (3)	Meerkoet	7.934
3 (6)	Wilde eend	5.598
4 (1)	Smient	4.756
5 (10)	Grauwe gans	3.313
6 (7)	Kokmeeuw	3.063
7 (2)	Kuifeend	1.573
8 (9)	Stormmeeuw	1.135
9 (5)	Tafeleend	1.089
10 (8)	Kleine zwaan	778

Tabel 2. Midwintervogeltoptien.

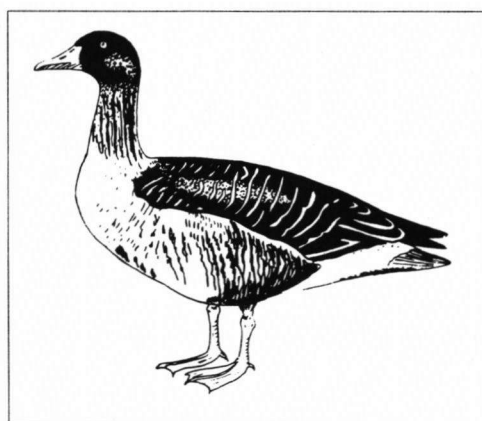
jaar. De cijfers over 1996 zijn te vinden in tabel 2. Allereerst valt natuurlijk op dat de kolgans met stip gestegen is van de vierde naar de eerste plaats. Ook de grauwe gans krijgt een stipnotering: van 10 naar 5. Grote afwezige tijdens deze telling was de smient. Deze eend was tot nu toe altijd de meest getelde midwintergast geweest. Ook de kuifeend en de tafeleend vallen ver terug. De wilde eend, net als de meerkoet redelijk stabiel, klom wat omhoog in de toptien. Over de mogelijke verklaringen van deze schommelingen verderop in dit stuk meer. Eerst nog maar wat meer cijfertjes, om de verschillen te markeren.

Percentage waarnemingen 1996 ten opzichte van 1995 (1995 = 100 procent)

Kuifeend	14 procent
Tafeleend	18 procent
Krakeend	21 procent
Smient	24 procent
Bergeend	27 procent
Aalscholver	28 procent
Fuut	31 procent

Kolgans	181 procent
Zilvermeeuw	339 procent
Grauwe gans	363 procent

De verklaring voor de lagere aantallen bij de duikeenden (o.a. kuifeend en tafeleend), de fuut en sommige zwemeenden (smient en krakeend) lijkt voor de hand te liggen. Hun biotoop is open water en dat was niet of nauwelijks aanwezig. Vorig jaar zag Frank van de Weijer ruim achtduizend smienten op het Eemmeer, nu maar 427. Op de Waterleidingplas bij Loenen waren er toen 4100, nu maar 230. De cijfers van deze telling over heel Nederland, die overigens

Grauwe gans

pas in 1997 te verwachten zijn, zullen moeten uitwijzen waar ze zich bevonden. Wellicht waren de aantallen bij de grote rivieren hoger of zijn vele wintergasten doorgetrokken naar zuidelijker dan Nederland gelegen gebieden.

Door de koude waren er waarschijnlijk wel wat meer weidevogels uit het noorden in ons land. Dit verklaart mogelijk de toegenomen waarnemingen van Kievit, goudplevier en wulp.

Ganzen

De verklaring voor de toename van alle ganzensoorten is minder vanzelfsprekend. Natuurlijk spelen ook hier de weersomstandigheden een belangrijke rol. Uit de cijfers in tabel 3 blijkt echter, dat vooral de toename van de kolgans van structurele aard is. De kolgans is, evenals de brandgans, een "trekgans" bij uitstek. De grauwe gans is steeds vaker broedvogel van ons werkgebied, die hier ook overwintert.

Uit eigen waarneming constateer ik dat het Naardermeer en wijde omgeving steeds belangrijker wordt als overwinteringsgebied voor ganzen. Van de 10896 kolgans van deze telling, werd 83 procent gezien in de weilanden van de Keerderijksche- en Overscheense Polder (noordelijk van Naardermeer) en Hil-

versumse Meent (zuidelijk van Naardermeer). Ook is regelmatig gezien dat vele honderden ganzen het Naardermeer gebruiken als slaapplek, zelfs wanneer er ijs op het meer ligt (Med. D. Jonkers). Mogelijk worden trekkende ganzen gelokt door de vele verwilderde exemplaren die in dit gebied rondzwerven. Het gaat hier o.a. om Canadese ganzen, afkomstig uit de woonwijk Hilversumse Meent en kolganzen en grauwe gans die thuishoren op boerderijen in het gebied.

Daarnaast zal de relatieve rust in dit groene natuurgebied een rol spelen. Natuurmonumenten voert hier een zeer vogelvriendelijk beleid, o.a. door intensief agrarisch gebruik zo veel mogelijk te beperken en door de waterstand te verhogen.

Meeuwen

Een afdoende verklaring voor de toename van de zilvermeeuw heb ik niet. Het is wat riskant om aan deze cijfers consequenties te verbinden. Tot voor enkele jaren was deze telling de Midwinterwatervogeltelling. Later is het een volledige wintervogeltelling geworden, zodat nu ook weidevogels en meeuwen worden genoteerd. Maar omdat veel tellers dit nog altijd niet of niet volledig doen, zijn de cijfers van de meeuwen verre van compleet.

De meeste soorten werden gezien op het Eemmeer, nabij de Stichtse Brug. Ondanks 95 procent ijsbedekking werden hier 24

Soort	1992	1993	1994	1995	1996
Fuut	367	533	499	504	232
Dodaars	3	2	6	3	30
Kleine Zwaan	696	924	658	1.864	778
Knobbelzwaan	195	276	385	436	383
Kolganzen	611	3.232	1.168	6.015	10.896
Grauwe gans	633	1.764	1.054	913	3.313
Nijlgans	7	16	39	87	101
Smient	12.734	16.109	29.303	20.218	4.756
Wintertaling	8	187	94	209	119
Wilde eend	4.187	5.299	4.650	4.321	5.598
Tafeleend	2.207	1.815	8.469	5.887	1.089
Kuifeend	5.282	4.560	14.632	11.346	1.573
Waterhoen	280	365	284	210	283
Meerkoet	4.342	6.900	6.486	9.916	7.934
TOTAAL	32.092	43.074	74.355	71.853	47.617

Tabel 3. Vergelijking van een aantal soorten over vijf jaar.

soorten geteld. Afgaande op de cijfers is de Horstermeer ook erg interessant. Hier werden 21 soorten gezien. Ook de Spiegel- en Blijkpolder was attractief met 19 soorten. Daarbij kan een rol hebben gespeeld dat hier het water over het algemeen erg diep is en dus grotendeels niet bevroren was. Een mooi toevluchtsoord dus voor de vogels.

In zeven gebieden werd geen enkele vogel gezien. Minder leuk voor de tellers, maar ook belangrijk om te weten. Geen enkele vogel zat er bijvoorbeeld in de eendenkooi van het Naardermeer, omdat de kooi was dichtgevroren. Doorgaans is dit stukje altijd goed voor bijzondere waarnemingen. Nu dus niet.

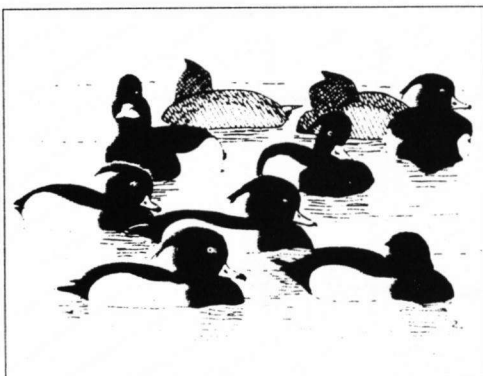
Soorten

Door de omvang van onze regionale telling, is het niet mogelijk om overzichtelijk alle cijfers te publiceren. In totaal is geteld in 73 gebieden in de provincies Noord-Holland, Utrecht en (van

wege de randmeren) Flevoland. Graag wil ik wel enige bijzonderheden apart vermelden.

De enige roodhalsfuut werd gezien op het Gooimeer, in een wak nabij de Stichtse Brug. Verheugend was de toename van de dodaars. Uit tabel 3 blijkt dat het aantal de laatste jaren steevast onder de tien lag. Nu werden er 30 gezien, in de Vecht (5), Horstermeer (8), Spiegel- en Blijkpolder (12) en op de Muidertrekvaart (5).

Ook de roerdomp werd vaker gezien dan in 1995 (toen 2; nu 11). De verklaring hiervoor is waarschijnlijk niet zo positief. De roerdomp heeft veel te lijden gehad van de vorstperiode. Van de wintervoeders en het vogelasiel zijn diverse berichten gekomen over roerdampen die de winter niet overleefd hebben. Waarschijnlijk hebben de vogels zich noodgedwongen wat dichterbij de mens gewaagd. Alle 13 wilde zwanen van de telling bevonden zich in de polder Dorssewaard, bij de Vecht in Loenen.

Kuifeenden

Tekening: Jos Zwarts

waterral viel op in de Horstermeer.

De tien enige goudplevieren werden gemeld van de polders Garsten en Hoekerpolder bij Vreeland.

Tenslotte is nog vermeldenswaard dat er 12 kleine mantelmeeuwen zijn gezien. Vorig jaar zagen we deze meeuw niet; nu in zeven verschillende gebieden.

De meeste brandganzen (34) waren in de Horstermeer. Evenals vorig jaar waren hier opnieuw witgatjes te zien (4). Ook op het Laarder Wasmeer waren er twee aanwezig.

De groei van de nijlgans in ons werkgebied gaat door, zoals blijkt uit tabel 3. Over deze gegevens werd al in Korhaan 30 (3) uitgebreid gepubliceerd.

Fred van Klaveren zag een vlekbekeend op de 's-Gravelandse landgoederen. Het gaat hier ongetwijfeld om een verwilderd exemplaar.

Een pijlstaart blijft een bijzonderheid in ons gebied. Frank van de Weijer zag er vier op het Eemmeer, bij de Stichtse Brug. Zelf zag ik de enige witoogeend. Het mannelijke exemplaar rustte uit in de sluis van de Vecht naar het Amsterdam Rijnkanaal, aan de Kanaaldijk-Oost in Nigtevecht. Minutenlang kon ik de mooie eend van dichtbij bekijken.

Het maakte het tellen van het verder zo saaie Amsterdam-Rijnkanaal helemaal goed. In tegenstelling tot wat je zou verwachten, waren er niet erg veel vogels op dit kanaal. En dat terwijl het kanaal helemaal open lag en het meeste water in de omgeving ontoegankelijk was vanwege de vorst.

De drie enige middelste zaakbekken verbleven op het IJmeer, tussen Muiden en de Hollandse Brug en de enige

Tellers

De meeste tellers kozen tussen de fiets en de auto als vervoermiddel. Sommige tellingen werden te voet afgelegd. In tegenstelling tot vorig jaar werden geen tellingen per boot gedaan. Had ook geen zin; op de schaats zou wellicht doeltreffender geweest zijn.

De waterstand was overal (indien zichtbaar) normaal en van sneeuw was in het telweekeinde in het geheel geen sprake.

Tot slot opnieuw een woord van dank aan de tellers: F. Beffers, J. van Bergeijk, Y. Bosman, W. Duurland, J.H. de Haan, J. Harder, W.J. Hoeffnagel, P. Honig, A.J. van Klaveren, N. Klippel, R. Kole, M. Kraal, W. Langendorff, T. Loohuizen, I. Mes, M. v.d. Pol, G. Proost, J. Ram, C. Rosier, P. Schut, T. Stoker, J. Terlouw, J.J. Verkerke, A.P. Vermeule, H.P. Vos, F.H. van de Weijer en R. Willemstein.

Het lukte hen gezamenlijk om de telgebieden allemaal in het voorkeursweekeinde te bezoeken, wat de betrouwbaarheid van onze cijfers enorm verhoogt. Daarnaast is het erg goed dat het ons opnieuw gelukt is alle relevante gebieden in ons gebied te tellen. Niemand haakte op het allerlaatste moment af. Hartelijk dank opnieuw voor de inzet.